

**E. BRADFORD, Akdeniz Bir Denizin Hikayesi, İstanbul 2013,
601 sayfa (47 resim, 5 harita ile birlikte). Çev.: Ahmet Fethi.
ISBN: 9786056378409**

Yeliz Emine YURTBİLİR*

Akdeniz havzasında vücut bulan uygarlıklara, milletlere ve kültür-sanatların nasıl evrildiğine dair binlerce eser varken bu kitap insanın tarihinde yadsınamayacak tarihsel olayları irdelerken teoride farklı kültürlerin, ırkların, din ve inançların pratikte birbirleriyle nasıl etkileşim içinde olduklarını gözler önüne sermektedir. Önemle vurgulanmak istenen ise Akdeniz'in tarihinde deniz gücünün tuttuğu yer ve dolayısıyla gemilerdir.

Ernle Bradford tarafından 1971 yılında kaleme alınan kitabın ilk Türkçe çevirisi 2004 yılında *Akdeniz Bir Denizin Portresi* adıyla yayınlanmış olup 2013 yılında ise *Akdeniz Bir Denizin Hikayesi* başlığı altında Köprü Yayınları tarafından gözden geçirilmiş ikinci baskısı yapılarak okuyucuya sunulmaktadır.

Çalışma Önsöz, Kitap I 1. Bir Ada, 2. Deniz ve Toprak, 3. İlk Denizciler, 4. Etrüskler ve Yunanlılar, 5. Savaş Alanı Ada, 6. Yunanlılar, Fenikeliler ve Etrüskler, 7. Persler ve Yunanlılar, 8. Gemiler ve İnsanlar, 9. İkinci Raunt, 10. Savaşın Sonra olmak üzere on altı başlık altında toplanmıştır. Kitap II 1. Tanrıça ve Ada, 2. Bir Yunan Parasının İki Yüzü: Atina ve Sparta, 3. Peloponez Savaşı, 4. Yunanistan ve Doğu, 5. Romalılar ve Yunanlılar, 7. Roma Denizi, 8. Bir Kentin Portresi, 9. Romalılar, Yahudiler ve Hıristiyanlar, 10. Roma ve Konstantinopolis-Sarkaç Doğu'ya Kayar, 11. Denizin Göbeği şeklindeki on bir alt başlık ihtiva etmektedir. Kitap III 1. Sorunlu Deniz, 2. Bizans ve Deniz, 3. Doğu ve Batı, 4. Arap İstilasası, 5. Araplar ve Vikingler, 6. Arap Yüzyılları, 7. Normanlar ve Araplar, 8. Haçlı Seferleri, 9. St. Jean Şövalyeleri, 10. Bizans'ın Düşüşü, 11. Deniz Cumhuriyetleri, 12. Doğu'da ve Batı'da Zaferler, 13. Türk Denizi, 14. Preveze - Malta – İnebahtı olmak üzere kendi içinde on dört alt başlıkta incelenmiştir. Kitap IV 1. Güneşin Altındaki Adalar, 2. Hollandalılar, İngilizler ve Kuzey Afrikalı Korsanlar, 3. Cebelitarık, 4. Yelkenli Büyük Savaş Gemisi, 5. Fransız ve İngiliz, 6. Napoleon ve Nelson, 7. Savaşın Sonra, 8. Adalar ve İngilizler, 9. Victoria Dönemi, 10. Büyük Dönüşüm, 11. Başka Bir Yüzyıl, 12. Barış ve Yine Savaş, 13. Zaman ve Okyanus şeklindeki on üç alt başlıktan oluşmaktadır. Kitabın sonuna kullanımını kolaylaştırmak amacıyla Kaynakça ve Dizin eklenmiştir.

Kitap I *Bir Ada* (13-21) adlı birinci alt başlığı altında Levanzo isimli bir adadan bahsedilmektedir. Adanın Akdeniz'deki coğrafi konumu, iklimi, adada yaşamış olanların çeşitliliği, kimler için uğrak yeri olduğu ve adadaki Erice Dağı'nın önemine değinilmektedir. 2. Alt başlık olan *Deniz ve Toprak*'ta (23-54) Akdeniz'in detaylıca tanımlandığı görülmektedir. Akdeniz'in çok yüzölçümü ve çok karakterliliği, okyanuslardan farkı, iklimsel ve jeomorfolojik konumu, balık çeşitliliği ve balıkçılık teknikleri, toprağın yaşadığı afetler ve topraktaki oluşumlar kaleme alınmaktadır. Başka yazarlardan da alıntılar yapılarak sonuç olarak hala oluşumunu tamamlamamış, hali hazırda değişim sürecine devam ettiği savı çeşitli örnekler eşliğinde desteklenmektedir.

* Filolog, Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Antalya, eyurtbilir@akdeniz.edu.tr

3. *İlk Denizciler* (55-75) alt başlığında Akdeniz'deki ilk yolculukların nasıl gerçekleştirdiğinden, kullanılan araçlarından ve bu araçların özellikleri ve uluslara göre dağılımı detaylıca ele alınmakta ve bu anlamda Fenikelilerin övgüye değer buldukları kaydedilmektedir. 4. *Etrüskler ve Yunanlılar*'da (77-84) ilk önce Etrüsk halkının hangi bölgede yaşadıkları ve karakteristik özellikleri anlatılırken Herodotos'un anlatıklarına da atıfta bulunulmasının yanı sıra ilerleyen zamanlarda ele geçmiş bulgular doğrultusunda ne çeşit faaliyetlerde buldukları ve ne üstüne ustalaştıkları görülmektedir. Ardından sahneyi Etrüsklerle Yunanlıların çatışmaları almakta ve Yunanlıların kimlikleri incelenmektedir. 5. *Savaş Alanı Ada*'da (85-92) Akdeniz'in en büyük adalarından biri olan Sicilya ele alınmaktadır. Burada Sicilya'nın ne zaman arzu nesnesi haline geldiği ve kimler için cazip olduğuyula birlikte doğal kaynakları gözler önüne serilmektedir. 6. *Yunanlılar, Fenikeliler ve Etrüskler* (93-100) alt başlığında Yunanlıların Etrüskler ve Fenikeliler için oluşturduğu tehdit, birbirlerine karşı verdikleri mücadelenin ana sebebi, Fenikelilere ve Etrüsklere kıyasla Yunanlıların hangi konularda üstün oldukları ve bu ulusların çapraz bir değerlendirmeyle özellikleri sorgulanmaktadır. 7. *Persler ve Yunanlılar* (101-114) başlığı altında ise genişlemekte olan Pers İmparatorluğu'nun Yunanlılarla içine girdikleri çatışma, bir anlamda Batı ile Doğu'nun kültürel anlamda çatışması işlenmektedir. Bu çatışmada Yunanlıların kendi içindeki kargaşaya da dikkat çekilmektedir. Yunanlılarla Perslerin birbirlerine karşı vermiş oldukları savaş tüm detaylarıyla anlatılırken, Herodotos'un anlatılarından da yararlanılmaktadır. 8. *Gemiler ve İnsanlar* (115-121) başlığında Akdeniz'de Yunanlıların hakim olmalarına yardımcı olan trieres mercek altına alınmaktadır. Triereslerin özellikleri en ince ayrıntısına kadar anlatılırken onu kullananlardan ve kürekçilerden de bahsedildiği görülmektedir. 9. Alt başlık *İkinci Raunt*'ta (123-142) Yunanlıların ikinci bir Pers saldırısına karşı yürüttükleri politika ve Fenikelilerden aldıkları kayda değer yardıma karşın Perslerin de önlem almak adına neler yaptıkları ve ordusunun gücüne katkıda bulunan uluslar karmasından söz edilmektedir. Bundan başka Yunanlılarla Perslerin aldıkları yenilgilerin ve kazandıkları yengilerin boyutları irdelenmektedir. Kitap I'in son alt başlığı olan 10. *Savaşın Sonra*'da (143-146) yazar, Yunanlıların Kartaca'ya olan etkisini ve Etrüskleri saf dışı bırakmasına karşın Yunanlıların 20. yüzyıla dek sorun yaşayacağı Küçük Asya'yı konu etmekte ve ayrıca Yunanlıların 'Attika - Delos Birliği'nin Atina'ya kültürel anlamda sağladığı katkı ve Perslerin Ege'den çekilişine değinmektedir.

Bradford Kitap II'nin açılışını 1. *Tanrıça ve Ada* (149-155) alt başlığıyla yapmaktadır. Sicilya Adası'nda sürekli evrilen Tanrıça'dan ve her daim bir çatışma sahası olmuş adanın her şeye rağmen sonsuz bir bereket yuvası oluşundan söz edilmektedir. 2. *Bir Yunan Parasının İki Yüzü: Atina ve Sparta* (157-167) alt başlığıyla *Kitap II* devam etmektedir. Burada Pers yengisinden sonra özgürlüğün elli yıl boyunca Atina'nın kültürüne de sirayet ettiği izlenmektedir. Atina'nın yönetim modeliyle, Atina içindeki hizipleşmeler başlığın bir diğer önemli maddesi olmaktadır. Ayrıca Yunanistan'a egemen olan ikinci kent Sparta'nın kendine özgü sert ve askeri dokusuna değinilmektedir. 3. Alt başlık olan *Peloponez Savaşı* (169-182) okuyucuya iki büyük Yunan gücü olan Atina ile Sparta'nın arasındaki büyük savaşın perde arkası anlatılmaktadır. Büyük bir kara ve deniz gücünün çarpışmasına sahne olan bu savaşta Kerkyra Adası'nın rolü ön plana çıkmaktadır. 4. *Yunanistan ve Doğu* (183-191) alt başlığında Büyük İskender'in destansı Doğu serüveni ile Asya'nın Yunanistan'da bıraktığı izler ve dehasının Yunanistan'ı kendisinin bile düşündüklerini aşar şekilde nasıl büyük bir güç haline getirdiği hikaye edilmektedir. *Romalılar ve Kartacalılar* (193-211) 5. alt başlığında iki büyük Akdeniz gücünün karakteristik özellikleri ile bu iki büyük gücün yüz yıldan fazla süredir birbirlerine karşı verdiği amansız savaş ve bu mücadelede deniz gücünün önemi vurgulanmaktadır. 6. *Romalılar ve Yunanlılar* (213-221) alt başlığı ile Kitap II devam ederken burada Roma'nın imparatorluk yolunda güttüğü fethetme ve yönetme politikası ile bu politikanın Yunanlılara etkisi görülmektedir. 7. *Roma*

Denizi (223-240) alt başlığında Roma'nın genişlerken bu genişlemede önemli bir rolü olan denizin gücü, bu gücü değerlendirme yöntemleri ve inşa ettikleri gemileri ayrıntılı olarak irdelenmektedir. 8. *Bir Kentin Portresi*'nde (241-253) Doğu ve Batı'nın buluşup kaynaştığı İskenderiye betimlenirken kentin ve halkın yapısı ayrıntılandırılmaktadır. 9. *Romalılar, Yahudiler ve Hıristiyanlar* (255-261) alt başlığında bu üç grubun inançları birbirleriyle karşılaştırılmakta ve inançları uğruna yapılanların yanı sıra kendilerinin nasıl bir yol izledikleri de anlatılmaktadır. 10. *Roma ve Konstantinopolis – Sarkaç Doğu'ya Kayar* (263-271) alt başlığı Roma'nın artık bir başka Roma olurken başından geçen serüveni ele alınmaktadır. II. Kitap 11. *Denizin Göbeği* (273-280) alt başlığıyla son bulmaktadır. Bu başlıkta denizin ortasına yer etmiş Malta Adası'nın stratejik konumu ve önemi ile adanın kimleri misafir ettiği konu edilmektedir.

Kitap III 1. *Sorunlu Deniz* (283-290) alt başlığıyla başlarken burada Roma İmparatorluğu'nu tehdit altında bırakan yeni ülkeler olduğu ve bu tehditle birlikte dinsel çatışmaların da sahne aldığı anlatılmaya çalışılmaktadır. 2. *Bizans ve Deniz* (291-295) konulu alt başlıkta Bizans uygarlığının ayakta kalırken denizlerdeki kontrolünün bunda yadsınamayacak bir etkisi olduğu vurgulanmaktadır. 3. *Doğu ve Batı* (298-303) alt başlığında batı bölgesini her bakımdan eski canlılığına kavuşturma gayesi ve Bizanslılar ile Perslerin bir ileri bir geri giden mücadelesinin panoraması sunulmaktadır. 4. *Arap İstilasası* (305-314) alt başlığı altında Akdeniz havzasının çevresini tamamen değiştiren büyük askeri başkaldırıya ve bu başkaldırının öncüsü Hz. Muhammed'e, ayrıca onun ileticisi olduğu İslam dinine bir pencere açılmaktadır. 5. *Araplar ve Vikingler* (315-326) alt başlığında Arap fetihlerinin ve Doğu'dan sürüklenip gelen farklı kültür Akdeniz'de silinmeyecek bir iz bırakırken sıra dışı bir savaşçı ırk olan Vikinglere yer verilmektedir. 6. *Arap Yüzyılları*'nda (327-332) denizciliğe yeni bir boyut getiren Arap gücünden bahsedilmekte ve bu gücün kültürünün, dininin Akdeniz etrafındaki uygarlıkları nasıl etkilediğine dair tespitlerde bulunmaktadır. Kitap III 7. *Normanlar ve Araplar* (333-339) alt başlığıyla devam ederken bu başlıkta Akdeniz'de bir başka büyük etki bırakan ilk İskandinav ırk Normanların Araplarla olan mücadelesi konu edilmektedir. Yine deniz gücüyle Norman İmparatorluğu büyürken buna karşılık Türk İmparatorluğu'nun nasıl ivme kazandığı detaylandırılmaktadır. 8. Alt başlık olan *Haçlı Seferleri* (341-349) temelini ilk kez dinsel imgelerin oluşturduğu bir savaş olan '*Halkın Haçlı Seferi*'nin Türklerle olan mücadelesinin perde arkasını ve tesirleri gözler önüne serilmektedir. 9. *St. Jean Şövalyeleri* (351-361) Haçlı Seferleri'nde ortaya çıkan bu tarikatın, Akdeniz'deki en uzun soluklu topluluğun yapısı ve kendi zamanlarının en iyi deniz savaşçıları olmasının yanı sıra Müslümanlara karşı verdikleri mücadele irdelenmektedir. 10. *Bizans'ın Düşüşü* (363-373) alt başlığı Dördüncü Haçlı Seferi'nin meşru amacından sapmasına vesile olan olaylar örgüsünü ve Venedik'in Bizans'ın düşüşünde oynadığı rol dile getirilmektedir. 11. *Deniz Cumhuriyetleri* (375-384) alt başlığı okuyucuya Akdeniz'deki iki büyük deniz oligarşisi olan Venedik ve Ceneviz'in çatışmasını aktarırken gemilerin, kadirgaların ve deniz ticaretinin kaydettiği yenilikleri resmektedir. 12. *Doğu'da ve Batı'da Zaferler* (385-394) alt başlığının konusu Fatih olarak da bilinen II. Mehmed'in Orta Çağ'ın kapanışına vurduğu damga ve Portekizlilerin Akdeniz sahnesinde nasıl yer edindikleri ve kendilerinden sonraki büyük keşifler çağına kapı aralamaları olmaktadır. 13. *Türk Denizi* (395-406) alt başlığında Akdeniz'in Türk etkisiyle geçirdiği değişim ve Osmanlı Türk İmparatorluğu'nun genişlemeci - yayılcı politikalarıyla birlikte '*Kaptan-ı Derya*'larının kaydettiği önemli başarılar ayrıntılı olarak paylaşılmaktadır. Kitap III'ün son alt başlığı olan 14. *Preveze - Malta - İnebahtı*'da (407-421) Osmanlı İmparatorluğu'nun donanma gücü Avrupalı uluslar için artık aleni bir tehdit olurken, Akdeniz'in tarihinde önemli yeri olan bu deniz savaşlarının detayları anlatılmaktadır.

Ernle Bradford'un *Akdeniz Bir Denizin Hikayesi* eserinin son kitabı olan Kitap IV 1. *Güneşin*

Altındaki Adalar (425-435) alt başlığı ile başlarken her biri Akdeniz adası olan Korsika, Sardinya, Sicilya ve Girit adalarının önemi ve özellikleri ayrıntılandırılmaktadır. 2. *Hollandalılar, İngilizler ve Kuzey Afrikalı Korsanlar* (437-444) alt başlığında bu üç ulusu Akdeniz’de buluşturan sebepler aktarılırken kullandıkları gemi ve tekne teknolojileri tasvir edilmektedir. 3. *Cebelitarık* (445-452) alt başlığı kitabın okuyucusuna Cebelitarık’ın tarihçesi ve önemi uğruna kimlerin karşı karşıya geldiği sunulmaktadır. 4. Alt başlık olan *Yelkenli Büyük Savaş Gemisi*’nde (453-459) Akdeniz’e hakim olan geminin ayrıntıları ve kullanıldığı savaşlar aktarılmaktadır. 5. *Fransız ve İngiliz* (461-474) alt başlığı altında Fransız ve İngilizlerin denizde birbirlerine karşı verdikleri mücadele anlatılırken iki ulusun deniz gücünü nasıl kullandıkları değerlendirilmektedir. 6. *Napoleon ve Nelson*’da (475-482) Napoleon ve Nelson karşılaştırılması yapılırken on iki yıl süren Anglo – Napoleon Savaşı’nın başlamasına sebebiyet veren etken ve savaşın seyri betimlenmektedir. 7. *Savaşın Sonra* (483-491) alt başlığıyla Napoleon’un geride bıraktığı bilanço ve etkisi ile Osmanlı İmparatorluğu’nun akıbeti görülmektedir. 8. *Adalar ve İngilizler* (493-501) alt başlığında adalar için kimlerin talip olduğu anlatılırken İngilizlerin Akdeniz’e getirdiği barış sonrası canlanan ticarete dikkat çekilmektedir. 9. *Victoria Dönemi* (503-512) alt başlığında artık gelinen on dokuzuncu yüzyılda buharlı deniz motorunun buluşuyla denizin yaşadığı değişim ve Süveyş Kanalı’nın yapım aşaması ve sonrası kaydedilmektedir. 10. *Büyük Dönüşüm* (513-519) adlı alt başlık sanayi devriminin ve buharlı gemilerin gelişimiyle Akdeniz limanlarının ve kentlerinin geri dönüşü olmayan değişimi dile getirilirken Akdeniz havzasının on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında yaşadığı barış ve huzura işaret edilmektedir. 11. *Başka Bir Yüzyıl* (521-529) alt başlığında kömürle çalışan buharlı gemilere geçişin yanı sıra deniz fenerlerinin yapımı ele alınmakta ve bununla birlikte Birinci Dünya Savaşı’na tanıklık edilmektedir. 12. *Barış ve Savaş* (531-543) alt başlığı Birinci Dünya Savaşı sonrası devletlerin genel durumuna bir bakış attıktan sonra Yunanlılarla Türkler arasındaki savaş ve neticeleri aktarılmakta ardından İkinci Dünya Savaşı ile özellikle Almanya ve İtalya’nın güttüğü politika, bu politikanın sonuçlarını gözler önüne serilmektedir. Ayrıca yeni ortaya çıkan bir olgudan, turizmden bahsedilmektedir. Kitap III *Zaman ve Okyanus* (545-554) alt başlığıyla son bulurken burada savaşın yıkıcılığı sonrası denizin aldığı son şekli resmedilirken Arapların petrol rezervlerinin kazandığı önem, Avrupa’daki ve Kuzey Afrika’daki son duruma dair genel bir değerlendirme yapılarak Kitap IV’e nokta koyulmaktadır.

Çalışma Mısır, Ana Tanrıça, Girit Vazoları, Etrüskler, Yunan Vazoları, Yunan Heykeli, Sicilya, Roma, Kartaca ve Roma Kuzey Afrika’sı, Emperyal Roma, Bizans, İstanbul’un Düşüşü, Türkler, Fransızlar ve İngilizler Karşı Karşıya, Süveyş Kanalı, İki Dünya Savaşı başlıklı resimler, *Kaynakça* (582-587) ve *Dizin*’le (589-601) son bulmaktadır.